

Monika Osvald

Dvatisoča obletnica Avgustove smrti

Center in periferija v antičnem svetu (Centro y periferia en el mundo clásico) – XVIII. mednarodni kongres klasične arheologije, Mérida, 13.–17.5.2013.

Augusto, razstava (po zamisli E. La Rocca), Rim, Scuderie del Quirinale, 18.10.2013–9.2.2014 in Pariz, Grand Palais, 19.3–16.7.2014.

V prispevku bomo povezali dva dogodka, ki na prvi pogled nimata veliko skupnega, vendar se, kot bomo videli, dopolnjujeta in, vsak na svoj način, pripevata k promociji »avgustejskih študij« in k proslavitvi visoke obletnice Avgustove smrti.

Lani je v Méridi potekal odlično organiziran 18. mednarodni kongres klasične arheologije, ki se je po dvajsetih letih ponovno vrnil v Španijo.¹ Prejšnji kongres v Tarragoni leta 1993 je sprožil veliko zanimanja za Iberski polotok, zato so na tem srečanju (morda) prevladovale predstavitve izkopavanj v Španiji, čeprav je kongres ponudil tudi skrbno izbrano panoramo dejavnosti drugje, širom rimskega *orbis*.² Toda – z umetnostnozgodovinskega vidika – so bila na tokratnem kongresu najzanimivejša nova razmišljanja o

1 Program kongresa na spletni strani AIAC-a: http://aiac2013merida-mnar-iac.net/images/stories/zona_descargas/Programa_CIAC-2013.pdf

2 Prispevki so ponudili mnoga izhodišča tudi za antične študije na našem ozemlju. Med predstavljenimi mednarodnimi projekti je – iz umetnostnozgodovinskega vidika – najbolj zanimiv *Corpus Signorum Imperii Romani*. Projekt seveda ni novost, saj je bil zasnovan leta 1963 in je v pripravi tudi v Sloveniji (po Jožetu Kastelicu je projekt prevzel Bojan Djurić). Doslej je bilo izdanih 96 publikacij; ne povsem popoln seznam najdemo na spletni strani *13. kolokvija o provincialni umetnosti*, ki se je lansko leto odvijal v Romuniji (http://csircolloquium13.arheomedia.ro/The_Colloquium/Corpus_Signorum_Imperii_Romani). Pri nas so poznane zlasti avstrijske, nemške in italijanske izdaje, na tem mestu bi opozorila na španske, ki imajo premišljeno strukturo in natančno določeno kataložno enoto (špansko kiparstvo je dobro raziskano, saj je španski CSIR dopolnjen z akti kongresov *Reunión de Escultura Romana en Hispania*). Nov projekt, ki so ga predstavili Elizabeth Fentress (predsednica AIAC-a), Eugenio Polito (Università di Cassino) in José Miguel Noguera (Universidad de Murcia), je zaenkrat še v pripravljalni fazi, vendar so se vsi akterji strinjali, da se mora zbirka kamnitih spomenikov prilagoditi novim časom in sredstvom komuniciranja.

spomenikih rimskega mesta, *urbis*. Arheologi z rimske univerze La Sapienza, ki trenutno vodijo večino izkopavanj okoli Palatina,³ so namreč vzeli pod drobnogled širše območje Avgustovega domovanja na omenjenem rimskem griču in v kar petih prispevkih (noben posamezni spomenik ni bil deležen tolikšne pozornosti)⁴ začrtali domišljeno rekonstrukcijo palače.

Prav tako pod okriljem rimske univerze La Sapienza in v sodelovanju s pariškim Louvrom je bila zasnovana razstava, posvečena Avgustu ob dvatisoči obletnici njegove smrti.⁵ Razstava, ki je na rimskem Kvirinalu zbrala številna pomembna dela avgustejske umetnosti in ponudila zaokrožen pregled kiparstva (vzporedno so bila postavljena dela, ki jih sicer hranijo v različnih muzejih), ni posvetila skoraj nobene pozornosti zadnjim izkopavanjem na Palatinu.

V tem smislu je bila predstavitev Avgustovega domovanja na španskem kongresu neke vrste dopolnilo k ostrejši podobi avgustejskega obdobja. Po Zankerjevem monumentalnem delu *Augustus und die Macht der Bilder* se je morda zdelo, da je bilo o avgustejski umetnosti že vse povedano in skorajda ni več kaj dodati. Toda avtorji so na novo »prebrali« sicer že dolgo poznane spomenike in ponudili izvirne interpretacije, ki bodo gotovo dale nov zagon »avgustejskim študijam«, zato jim velja nameniti nekaj več pozornosti. V prispevku so seveda le glavni poudarki, obsežna argumentacija je na voljo v spodaj omenjenih publikacijah.⁶

- 3 Clementina Panella vodi izkopavanja na severovzhodnem pobočju Palatina, Paolo Carafa in Andrea Carandini na severnem, Lucilla Anselmino na vzhodnem in Patrizio Pensabene na jugozahodnem.
- 4 Paolo Carafa (La Sapienza, Rim), *Il principe e il fondatore: le case di Octaviano e Augusto tra le memorie delle origini di Roma sul Palatino*; Daniela Bruno (La Sapienza, Rim), *Una domus accanto al tempio di Apollo Palatino: la casa privata di Augusto?*; Patrizio Pensabene (La Sapienza, Rim), Enrico Gallochio (La Sapienza, Rim), *Il portico delle Danaidi e il Circo Massimo*; Ricardo Mar (Universtat Rovira i Virgili, Tarragona), Patrizio Pensabene, Enrico Gallochio, *Escenografía arquitectónica y decoración en las casas aristocráticas del Palatino (Roma)*; Johannes Lipps (Ludwig-Maximilians-Universität, München), *Neue Untersuchungen zur Stuckdecke des Oecus am westlichen Peristyl des sog. Augustushauses*.
- 5 Katalog razstave: E. La Rocca, C. Parisi Presicce, A. Lo Monaco, C. Giroire, D. Roger, *Augusto* (katalog razstave, Roma, Scuderie del Quirinale, 18.10.2013–9.2.2014), Milano 2013. V Italiji je bila pred obravnavano Avgustu posvečena le razstava ob dvatisoči obletnici vladarjevega rojstva, ki pa je imela v času fašizma imperialne konotacije (*Mostra augustea della Romanità*); od znamenite *Augustus in die verlorene Republik* leta 1988 v Berlinu do najnovejše rimske pa je minilo že 25 let. Kataloga omenjenih razstav: *Mostra Augustea della Romanità* (katalog razstave, Roma, Palazzo delle Esposizioni, 23. 9. 1937 – 23. 9. 1938), Roma 1937 in *Augustus und die verlorene Republik* (katalog razstave, Berlin, Martin-Gropius-Bau, 7. 6. – 14. 8. 1988), Mainz 1988.
- 6 Nov val zanimanja za Avgustovo hišo na Palatinu je sprožil članek Irene Iacopi in Giovanne Tedone iz leta 2006, v katerem sta avtorici (prvič!) stratigrafsko interpretirali arheološke izkopanine hiš okoli Apolonovega templja (I. Iacopi in G. Tedone, »Bibliotheca e Porticus ad Apollinis«, *RhM* 112 (2006): 351–378). Novo, celovito rekonstrukcijo Avgustovega kompleksa na Palatinu sta predlagala Andrea Carandini in Daniela Bruno, *La casa di Augusto: dai Lupercalia al Natale* (Roma-Bari, 2008); A. Carandini, D. Bruno, F. Fraioli, *Le case del potere nell'antica Roma* (Roma-Bari, 2010). Za pripombe k omenjeni rekonstrukciji, zlasti portika in terase pred Apolonovim templjem: T. P. Wiseman, »The House of Augustus and the Lupercal«, *JRS* 22 (2009): 527–545; P. Pensabene in E. Mar, »Il tempio di Augusto a Tarraco: gigantismo e marmo lunese nei luoghi di culto imperiale in Hispania e Gallia«, *ArchCl* 61 (2010): 243–307; P. Pensabene in E. Gallochio, »Contributo alla discussione del complesso augusteo palatino«, *ArchCl* 62 (2011): 475–487; P. Pensabene in E. Gallochio, »Alcuni interrogativi sul complesso augusteo palatino«, *ArchCl* 64 (2013): 557–582. Novejši rezultati raziskav so vključeni tudi v zadnji atlas antičnega Rima: A. Carandini (ur.), *Atlante di Roma antica* (Milano, 2012).

Oktavijan, ki je v Rimu večkrat zamenjal domovanje, se je na jugozahodni del Palatina (*Cermalus*) preselil leta 42 pr. Kr., ko je po proskripcijah in konfiskacijah (doletele so privržence Cezarjevih morilcev po letu 43 pr. Kr.) odkupil Hišo Kvinta Hortenzija Hortala in še štiri druge *domus*. Lokacija vrh Kakovih stopnic (*Scalae Caci*), prehodu, ki je povezoval Živinski forum (*Forum Boarium*) s Palatinom, je bila izbrana načrtno, saj se je tu nahajala *Romulova kočja z ustanovnim oltarjem Rima (Aedes Romuli)*.

Oktavijanova hiša je bila na pobočje Palatina postavljena longitudinalno. Levo in desno od osrednjega korpusa, ki je sicer vseboval vse elemente značilne rimske hiše (vestibul, atrij in tablin), sta se odpirala dva peristila s številnimi reprezentančnimi prostori za sprejeme (poleg triklinija z grško in rimsko biblioteko omenimo še *oeci tetrastylus*, *Cyzicenus* in *Corinthius*). Oktavijanova hiša je tako sledila zgledu helenističnih dvorov in je, med poznanimi, najbolj sorodna palači Demetrija Poliorketa v Demetriadi s konca 4. stol. pr. Kr. Tudi sicer sta bila dva peristila značilna za grške hiše – po Vitruvijevem pričevanju (*O arhitekturi*, 7) ločena po spolih in poimenovana *Gynaecoonitis* in *Andronitis*. V Oktavijanovi hiši je bil vzhodni peristil A (levo od osrednjega korpusa) zasebnega značaja, zahodni peristil B javnega. (Pre)zidava je potekala v več fazah; peristil A je bil dokončan leta 39 pr. Kr.,⁷ dela na peristilu B med letoma 38 in 36 pr. Kr. niso bila nikoli zaključena. Ker so bili spodnji prostori Oktavijanove hiše kasneje zasuti z zemljo, se je v številnih prostorih ohranila slikarska dekoracija.⁸

Toda leta 36 pr. Kr. je v hišo udarila strela (morda v kompluvij v atriju), kar so *haruspices* razložili kot znamenje, da si je Apolon zaželel prebivati na tem mestu (Svetonij, *Avgust*, 29). Oktavijan je sedaj radikalno spremenil svoje gradbene načrte. Zgornji del še nedokončane hiše so večinoma porušili, spodnjega, ki je danes ohranjen, napolnili z gradbenim materialom in zemljo. Poleg tega so severno in južno od gradbišča odkupili nove *domus* (na severu pet, tudi t. i. Livijino hišo, na jugu sedem). Na teh temeljih so zgradili monumentalni kompleks v dimenzijah 24550 m². Z deli naj bi začeli najkasneje leta 33 pr. Kr., ko je bil Agripa edil, sledila je dekoracija (33-28 pr. Kr.). Kompleks je bil v zasnovi podoben prejšnjemu, vendar veliko večji in z drugačnimi poudarki – Oktavijanov zasebni in javni peristil sta sedaj nadomestila Avgustovo zasebno in javno domovanje, med katerima se je dvigal Apolonov tempelj.

7 Po najnovejši tezi, naj bi se v vzhodnem peristilu v resnici »skrivala«⁷ Hortenzijeva hiša, katero so le obogatili z novim podom v tehniki *opus sectile* in poslikavo v drugem slogu (triklinij z bibliotekama).

8 Poslikave v spodnjem nadstropju spadajo v drugi slog fazo 2A (Beyen) in so datirane ok. 40 pr. Kr. Bolj problematična je poslikava t. i. Studiola, ki je bila slogovno umeščena v drugi slog fazo 2B, le-ta pa je datiran v leta od 30/25 pr. Kr. dalje – kubikul naj bi bil poslikan tik pred rušitvijo (drobci so se ohranili pod temelji Portika Danaid). Za poslikavo: *I. Iacopi, La casa di Augusto: le pitture*, Milano 2007, s tam citirano literaturo.

Iz hiše so se ohranile tudi arhitekturne terakote kampanijskega tipa (20 velikih dimenzij in 40 manjših), ki so bile najverjetneje vstavljene kot metope v dorski friz; datirane so v leta 42-30 pr. Kr. Za posamezne najdbe, ki so danes hranjene v Muzeju na Palatinu: M. A. Tomei, *Museo Palatino* (Milano, 1997).

Za razliko od helenističnega tlorisa Oktavijanove hiše je bila *Avgustova zasebna hiša (domus privata)* zasnovana v »rinskem tlorisu«, pri katerem so si sledili vestibul, atrij, tablin, peristil in dvorišče ali *hortus*.⁹ Le-tega naj bi zaključeval lararij v obliki edikule, v katerem so častili Avgustov genij in dvoje Larov.

Po sklepu senata z dne 13. januarja leta 27 pr. Kr. (tri dni zatem je bil sprejet odlok, po katerem se je Oktavijan preimenoval v Avgusta) so nad vrata zasebnega domovanja obesili hrastovo *corono civico* in ob strani postavili dve lovorjevi drevesi (poleg trofej); leta 2 pr. Kr. so nad podboji izpisali naziv *pater patriae*. Vhod v domovanje, najverjetneje lociran nad Kakovimi stopnicami, naj bi bil tempeljskega tipa.

Avgustovo javno domovanje (domus publica) je bilo najverjetneje načrtovano že od vsega začetka. Ko je leta 12 pr. Kr. Avgust prevzel funkcijo vrhovnega svečenika (*pontifex maximus*), bi moral po uradni dolžnost prebivati *loco publico* in se preseliti v *domus pontificis* ob Vestinem templju na Forumu. Toda za Avgusta so naredili izjemo – del njegovega domovanja na Palatinu je postal javnega značaja in znotraj le-tega, najverjetneje na dvorišču, postavili okroglo Vestino svetišče po zgledu forumskega.¹⁰ V tempelj naj bi prenesli kopije Penatov in Paladija, kultno podobo Veste bi spremljala kipa Cerere in Flore. Sredi dvorišča naj bi stal okrogel oltar in bazi s kipoma ovna in bika.

Avgustov tempelj (Aedes Apollinis) so posvetili, skupaj s hišo, 9. oktobra leta 28 pr. Heksastil psevdoperipter, s korintskimi stebri v Luna marmorju je stal na visokem podiju. Kiparski okras templja je že dolgo poznan iz antičnih virov.¹¹ Sredi stopnišča, na mestu *fulgur conditum* (kjer se je v Oktavijanovi hiši nahajal kompluvij), se je morda dvigoval pozlačen betil.

V kompleks je s severa vodil *tripylum* ali triločni *Slavolok Gaja Oktavijana*, Avgustovega krvnega očeta, posvečen leta 25 pr. Kr. Nad loki se je dvigovala

9 Po najnovejšem predlogu naj bi bil atrij le predelana t. i. Livijina hiša, pravilno poimenovana kot Hiša Kvinta Lutacija Katula. Vhod bi tako vodil skozi spodnji *atrium testudinatum* v *atrium tetrastylum* v nadstropju. Poslikave naj bi bile dodane v času Avgusta.

10 Ovidij je v *Fastih* (4.952) zapisal: *Phoebus habet partem, Vestae pars altera cessit; / quod superest illis, tertius ipse tenet. / state Palatinae laurus, praetextaque quercu stet domus: / aeternos tres habet una deos*. Da je bil prevzem funkcij in prenos svetišča načrtovan že veliko prej, priča hiter potek dogodkov: Avgust je bil imenovan za vrhovnega svečenika 6. marca leta 12 pr. Kr., 28. aprila istega leta pa je že sprejel Vesto v svojo hišo. Avgustova zasebna hiša in Apolonov tempelj sta se ohranila do poznega cesarskega obdobja, na mestu javnega domovanja pa so kasneje postavili *Domus Augustiniano*, pod katero zaenkrat še ni bilo (večjih) arheoloških izkopavanj. Rekonstrukcija *domus publica* je zato le hipotetična, osnovana na paralelizmu z Oktavijanovo hišo ter na upodobitvah na bazi iz Sorrenta in reliefu iz Palerma.

11 Fronton je zaključevala Sončeva vprega, timpanona so krasili kipi Bupala in Atenisa (druga polovica 6. stol. pr. Kr.), ikonografija je žal neznana. Na tempeljskih vratih sta bila v slonovi kosti izrezljana reliefa »rešitve Delfov pred Galci leta 278 pr. Kr.« in »usode Niobininih otrok«. Tudi kulturni kipi so bili grška dela – Apolon Kitarojd, delo kiparja Skopasa (morda iz Apolonovega svetišča v Ramnuntu), Timotejev kip Artemide (glavo predelal novo atiški kipar Avian Evander) in Kefzodotov kip Leto (vsi trije kiparji iz sredine 4. stol. pr. Kr.). Tempelj je hranil tudi svetilko, ki jo je Aleksander posvetil kumanskemu Apolonu v Eolidi, po letu 12 pr. Kr. pa tudi Sibilinske knjige (*Libri Sybillini*), prenesene iz Jupitrovega kapitolinskega svetišča in varno skrite v dveh pozlačenih omarah v obokanem prostoru znotraj podija kulturnih kipov (skupaj z Marcelovo daktiloteko in zlatimi trinožniki). Oltar z marmornim kipom boga Apolona pred templjem so obdajali štirje voli, ki jih je v bronu izdelal Miron (iz sredine 5. stol. pr. Kr.).

edikula z Apolonom in Artemido na kvadrigi (kipar Lizias iz prve polovice 2. stol. pr. Kr.).

Najverjetneje so istega leta posvetili tudi kvadriportik, ki naj bi v vsakem od dveh nadstropij (sosledje dorskega in jonskega stebrnega reda) štel po 100 stebrov.¹² V literaturi je imenovan kot *Portik Danaid*, saj je bilo v izmenične interkolumnije postavljenih 50 rdečih in črnih herm Danajevih hčera in pred te prav toliko konjeniških spomenikov njihovih nesrečnih mož, Egiptovih sinov (v enakih marmorjih). Inscenacijo sta dopolnjevala Danaj in Egipt. Sredi portika je bil z ogrado obdan Apolonov oltar, vzhodno od njega pa mali tempelj, morda *tetrastylum Augusti*.

Portiku je bila prizidana *Apolonova knjižnica (Bibliotheca ad Apollinis)*, ki je kasneje služila tudi kot kurija. Podolžni steni in apsido je obdajala kolonada, morda v več nadstropjih, in med stebri niše z zvitki, nad katerimi so bili portreti literatov v *imagines clipeatae*. Absido je izpolnjevala edikula z Apolonovim kipom, na katero so leta 19 pr. Kr. obesili »ščita« s podobama Germanika in Druza.

Na osnovi arheoloških ostankov na robu Palatina in pod baziliko sv. Anastazije ob njegovem vznožju ter fragmentov *Forme Urbis* (Fr. 20 e-f-g) so rimski arheologi Apolonovemu kompleksu dodali *Apolonov gaj (Silva Apollinis)*. Le-ta naj bi skupaj s *Stebriščem Danaid* tvoril enotno *Areo Apollinis* (kvadraten prostor v dimenzijah 3 *actus* ali po 360 *pedes* na vsaki stranici). Lovorjev gaj, posvečen Apolonu Likeju (volku), naj bi bil tako lociran vrh terase, obdane na treh straneh s portikatom. Teraso, ki bi bila 9 m nižja od Portika Danaid, bi podpirala štirinadstropna struktura, prislonjena na steno hriba in sestavljena iz 228 obokanih prostorov. Terasi bi bil prizidan *maenianum*, balkon, s katerega je cesarska družina spremljala igre v cirkusu.¹³ Sredi terase naj bi bil lociran ustanovni oltar *Roma Quadrata*, znotraj stavbe pa *Luperkal*.¹⁴

12 Sto stebrov je podpiralo *tectum augustum* v palači kralja Latina v Lavrentu. Namišljeno palačo je opeval Vergilij v *Eneidi*; komentator Servij (ad *Aen.* 7.170) je zapisal, da je imel Vergilij v mislih Avgustovo palačo na Palatinu. Podoben opis preberemo tudi pri Seneki (*Tiest* 2.4.9), ki naj bi se pri opisu Pelopsove palača v Mikenah prav tako zgledoval po Palatinu.

13 Na tem območju pod Palatinom so sicer številni arheološki ostanki, vendar pravih izkopavanj v zadnjih časih (še) ni bilo. Kako bi izgledala terasa, ni jasno, najverjetneje pa so paralele s svetiščem Fortune v Palestini, *Horrea Agrippiana* v Rimu in morda kompleksom cesarskega kulta na akropoli v Tarracu.

14 Vprašanje Luperkala in njegove lokacije je že dolgo odprto – omenjeni raziskovalci so prepričani, da se je nahajal na pobočju Palatina pod Apolonovim templjem. Med zadnjimi izkopavanji so namreč v steni Palatina ponovno odkrili grotto-nimfej (ponovno, ker je bil nimfej prvič odkrit leta 1534), kamor so zaenkrat vstopili le s kamero. Gre za rotundo s kupolo, katere stena je oblikovana iz enajstih niš z vmesnimi polstebri. Stena in kupola sta okrašeni z mozaikom (značilno za nimfeje), v kupoli so kasete v obliki rombov. Na osnovi dekoracije je rotunda datirana med letoma 40 in 20 pr. Kr. in naj bi bila sočasna Oktavijanovi-Avgustovi hiši. Morda je bila dokončana leta 27 pr. Kr., saj je vrh kupole orel. Po tem letu se namreč na novcih in gemah pojavi (Jupitrov) orel, ki krona Avgusta s hrastovim vencem. Rimski Luperkal je bil po opisu Dionizija Halikarnaškega (*Rimske starožitnosti*, 1, 32, 4 in 1, 79, 8) na odprtem in je obsegal jamo z izviro, v kateri je volkulja dojila dvojčka, ter sveto ogrado (*temenos*) z oltarjem in kipom volkulje z dvojčkoma (morda tudi z ostanki *ficus Ruminalis*). Po mnenju raziskovalcev je

Oktavijan-Avgust, o katerem se zdi, da je bilo že vse povedano, se tako izriše v še eni niansirani interpretaciji. Jugozahodni del Palatina si je zelo premišljeno izbral za sedež svoje palače, kajti svoj lik je hotel v imaginariju Rimljanov čim bolj navezati na Romula. Na tem mestu so bili namreč zbrani vsi monumenti, ki so hranili spomin na prvega ustanovitelja Rima: poleg Luperkala še Romulova kočja z ustanovnim oltarjem. Vladar je ob Romulovo kočjo je postavil svoje domovanje, Luperkal pa naj bi vključil v Apolonov gaj in sredi terase »ponovil« *Romo Quadrato*. Avgust je tako poudaril paralelizem z Romulom – z njegovo vladavino ni prihaja le zlata doba, ampak je bil Rim kot bi bil na novo ustanovljen.

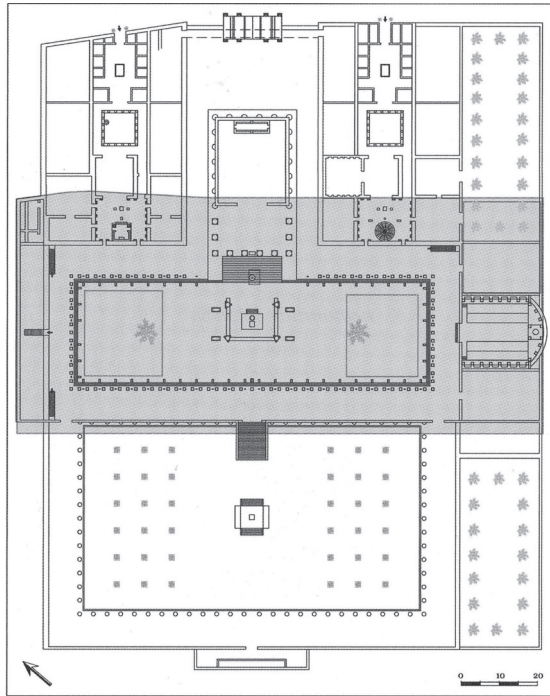
Postscriptum: Spomeniško varstvo v Rimu je, v sklopu dogodkov v počastitev dvatisoče obletnice Avgustove smrti, širši javnosti odprlo številne nove prostore v Avgustovem domovanju na Palatinu (tudi t.i. Livijino hišo) in pripravilo didaktične ogleda. Ob tej priliki so odтворili tudi prenovljen muzej na Palatinu in obogatili antikvarij Livijine hiše pri Prima Porta s poustvarjenim lovorjevim gajem.¹⁵ Zainteresirani obiskovalci bodo sedaj imeli večji vpogled v strukturo domovanja in bodo lahko – vsaj deloma – preverili verodostojnost predstavljenih rekonstrukcij. Žal so posamezni predeli še vedno nedostopni, celo raziskovalcem.

Oktavijan grotto preoblikoval v rotundo. Sprva naj bi dostop vanjo vodil z odprtega, potem pa bi na mestu svete ograde postavili nimfej v psevdobazilikalnem tlorisu, podoben podzemnemu nimfeju Kamen (*Fons Camenarum* na *Via Appia*) in vse skupaj vključili v strukturo pod teraso Apolonovega gaja. Proti identifikaciji rotunde z Luperkalom cf. Adriano La Regina, »Il Lupercale cercatelo altrove«, *La Repubblica*, 22. 11. 2007 (<http://roma.repubblica.it/dettaglio/il-lupercale-cercatelo-altrove/1391925>). Dekoracija rotunde naj bi bila sorodna Neronovi Zlati hiši.

15 V sklop dogodkov so vključili tudi nekatere druge spomenike, ki se tako ali drugače navezujejo na avgustejsko dobo: *Vicus Iugarius* ob Baziliki Julijcev, *natatio* v Dioklecijanovih termah, Crypto Balbi, mavzolej Cecilija Metela in Cestijevo piramido. Dogodke sta zaokrožila srečanje rimskih arheoloških inštitutov v Palači Altemps 17. septembra in odтворitev razstave *I fasti e i calendari nell'antichità* v Palači Massimo 14. novembra 2014. Za natančen program: http://archeoroma.beniculturali.it/sites/default/files/CS_BIMILLENARIO.pdf

Kulturni oddelek mesta Rima, ki je bil deležen kritike zaradi slabega stanja Avgustovega mavzoleja, je obletnico proslavil z dvema „virtualnima“ dogodkoma: multimedijskim spektaklom na Avgustovem forumu (http://www.sovraintendenzaroma.it/cosa_facciamo/attivita_sul_territorio/eventi/foro_di_augusto_2000_anni_dopo) in razstavo na Trajanovih tržnicah v okviru evropskega projekta *Keys to Rome* (<http://www.keys2rome.eu/>).

Omeniti velja tudi strokovni simpozij z naslovom *Saeculum Aureum. Tradizione e innovazione nella religione romana di epoca augustea*, ki je pod okriljem rimske univerze La Sapienza potekal v Velletriju med 8. in 12. julijem 2014 (<http://www.antichita.uniroma1.it/en/node/6815>).

Slika 1: Planimetrija Avgustove hiše na Palatinu (s sivo barvo je označeno območje predhodne Oktavijanove hiše). Vir: Carandini, Bruno 2008, tav. I.

Slika 2: Rekonstrukcija Avgustove hiše (pred njo *Circus Maximus*). Vir: Carandini, Bruno 2008, tav. II.